

Vašků, Vladimír

Premonstrátský (původně benediktinský) klášter v Klášterním Hradisku

In: Vašků, Vladimír. *Panovnické confirmace pro moravské kláštery v 18. století : novověké úřední revize středověkých a raně novověkých listin*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, pp. 91-107

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121681>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PREMONSTRÁTSKÝ (PŮVODNĚ BENEDIKTINSKÝ)¹ KLÁŠTER V KLÁŠTERNÍM HRADISKU²

Žádost kláštera o potvrzení starších privilegií, adresovaná Karlu VI. a presentovaná v České dvorské kanceláři 15. února 1732, byla vybavena dvěma přílohami, označenými písmeny A a B. Obě představují ověřené opisy listin a jako takové jsou opatřeny vidimační formulí registrátora úřadu moravských zemských desk z 12. ledna 1732. Že přílohy neobsahují opisy *všech* panovnických listin, které měl klášter uloženy ve svém archivu, naznačil sám klášter v textu své suppliky, když uvedl, že předkládá [pouze] privilegia, jichž [dosud] užívá nebo na jejichž užívání si činí nárok³ a jež se týkají [jen] *podstaty* klášterní fundace.⁴

Příloha A je opísem vlastně jedině, ale zato velmi obšírné listiny, totiž hromadné insertní konfirmace Ferdinanda III. (označíme si ji číslem I.) s datem 1645 prosince 18. Linec (orig. StAB, fond E 55, sign. A 26). V originálním textu konfirmace je inserováno celkem 27 listin (z nichž některé jsou speciální konfirmace inserující jednu až dvě listiny) z let 1078—1623, avšak v jejím ověřeném opise (A) je z této konfirmace 11 listin vynecháno, takže obsahuje na rozdíl od originálu pouze 16 inserovaných listin, ačkoliv ve vidimační formulí ověřeného opisu se jako obvykle tvrdí, že jde o opis „de verbo ad verbum“.⁵ V následujícím seznamu těchto 16 listin označuje první číslo vždy pořadí listiny v *ověřeném opise* konfirmace, číslo v závorce pak pořadí v *originále* konfirmace:

1. (2.) 1160 června 16. Praha = CDB I č. 208. Vladislav II. potvrzuje klášteru držbu vyjmenovaných statků.

2. (3.) 1201 září 1. Olomouc = CDB II č. 352. Markrabě Vladislav Jindřich daruje klášteru trhovou ves Hranice (s patronátním právem kostela a se sousedními vesnicemi s lesem), popisuje její hranice a obnovuje dále darování dvou dílčích trhových vsí — Kyjova a Svitávky — s různými právy a vesnicemi. *Falzum!*⁶

3. (4.) 1249 září 1. Praha = CDB IV. č. 171. Václav I. potvrzuje klášteru držbu vsi Hejčína, určuje její hranice, dává klášteru právo poskytovat azyl a vyjímá klášter z pravomoci města Olomouce. *Falzum!*⁷

4. (9.) 1270 srpna 21. Praha = CDB V č. 616. Přemysl II. konfirmuje insertně (falesnou) listinu Václava I. z 1. září 1249 (= č. 3 (4)).

5. (10.) 1270 srpna 21. Praha = CDB V č. 615. Přemysl II. konfirmuje insertně listinu markraběte Přemysla [1234—1235 březen] (= č. 6 (8)).

6. (8.) [1234—1235 březen]⁸ = CDB III č. 106.⁹ Markrabě Přemysl uděluje se souhlasem krále Václava I. hradiskému klášteru táž práva která má olomoucký kostel.¹⁰

7. (11.) 1275 listopadu 3. Olomouc = CDB V č. 795. Zášit z Kurovic, delegovaný

králem Přemyslem II. k provedení jeho rozsudku ve sporu mezi klášteřem a městem Olomoucí o vyjmenované pozemky a krčmy u Olomouce, dosvědčuje, že uvedl klášter v držení přisouzených mu vsí a vyměřil jejich hranice.¹¹ *Podězřelá!*¹²

8. (14.) 1453 července 19. Brno = AZK č. 1402. Ladislav Pohrobek konfirmuje všeobecné privilegia udělená klášteřu svými předchůdci.

9. (17.) 1466 února 21. Praha = AZK č. 1490. Jiří z Poděbrad dovoluje klášteřu, který ležel mnoho let zpustošen, zvětšit klášterní mlýn na Klášterní struze.

10. (19.) 1510 března 12. Olomouc = StAB, fond E 55, sign. A 15. Vladislav Jagellonský konfirmuje insertně svou vlastní starší listinu 1472 února 13. Praha (= jen insert v listině 10 (19)), jejíž počet přišla k úhoně a v níž konfirmoval všeobecné privilegia udělená klášteřu svými předchůdci klášteřu a v níž se kromě toho za sebe i za své nástupce zavázal nezcižovat klášterní statky.

11. (18.) 1510 října 15. Trnava = StAB, fond E 55, sign. D 4. Vladislav Jagellonský potvrzuje klášteřu na věčné časy právo svobodně volit opata, stanoví, že vnučení opata panovníky nemá mít platnost, a vyhrazuje si jen právo zvolenou osobu potvrdit.

12. (23.) 1515 ledna 20. Budín = StAB, fond E 55, sign. K 2. Vladislav Jagellonský povoluje klášteřu, aby si znovu zřídil krčmu kdekoli v klášterních statcích a aby v ní šenkoval; podotýká, že milové právo měst nesměřuje proti klášteřům, nýbrž jen proti šlechtě.

13. (24.) 1527 května 19. Vratislav = StAB, fond E 55, sign. A 19. Ferdinand I. konfirmuje všeobecné privilegia udělená klášteřu svými předchůdci a (zmínkově) zvláště králem Ludvíkem.

14. (25.) 1567 dubna 14. Praha = StAB, fond E 55, sign. A 20. Maxmilián II. konfirmuje všeobecné privilegia udělená klášteřu svými předchůdci a (zmínkově) také jejich potvrzení Ferdinandem I.

15. (26.) 1609 června 30. Olomouc = StAB, fond E 55, sign. A 21. Matyáš II. konfirmuje všeobecné privilegia udělená klášteřu svými předchůdci.

16. (27.) 1623 července 8. Vídeň = StAB, fond E 55, sign. A 22. Ferdinand II. konfirmuje všeobecné privilegia udělená klášteřu svými předchůdci.

Listiny, které byly z konfirmace Ferdinanda III. při pořizování ověřeného opisu (A) vynechány, jsou tyto:

(1.) 1527 listopadu 27. Olomouc (jen insert v konfirmaci Ferdinanda III.). Olomoucká kapitula vidimuje insertně dvě listiny:

a) 1078 února 5. — = CDB I č. 80. Vratislav II. potvrzuje založení klášteřa a přidává mu ves Uherce.¹³

b) 1482 června 21. Šternberk (jen opis ve StAB, fond E 55, sign. I 16 a insert ve vidimusu olomoucké kapituly). Smlouva mezi Janem Berkou z Dubé a Filipem z Prostějova, zprostředkovaná vyjmenovanými smluvčími a týkající se urovnání sporu o vody nacházející se v sousedství pozemků klášteřa nebo tekoucí před klášterními pozemky.

(5.) 1284 září 12. Nižbor = RBM II č. 1324. Václav II. dovoluje klášteřu, aby si opevnil svá města („*civitates*“) nebo trhové vsi („*seu villas forenses*“), které vyjmenovává.

(6.) 1239 [před říjnem 16.] Praha = CDB III č. 214. Markrabě Přemysl daruje se souhlasem krále Václava I. Viktorovi, synu Bludovu, vyjmenované statky.

(7.) 1269 — —. Praha = CDB V č. 599. Přemysl II. potvrzuje smírčí rozhodnutí učiněné vyjmenovanými arbitry ve sporu mezi klášteřem na jedné straně a Albertem a jeho bratřimi, syny Zdeslava ze Šternberka, na straně druhé, o les u Domášova a o tamní železné doly a lomy na mlýnské kameny. *Falzum!*¹⁴

(12.) 1511 března 5. Olomouc = StAB, fond E 55, sign. J 31. Kanovník, vikář a oficiál olomouckého biskupství Řehoř z Lewenberka vidimuje insertně (listinou se-

psanou na jeho příkaz veřejným notářem a olomouckým klerikem Štěpánem Ortu-
lanem) dvě listiny:

a) 1276 dubna 28. Brno (jen insert ve vidimusu Řehoře z Lewenberka) = CDB
V č. 813. Přemysl II. potvrzuje pořízení Zášita z Kurovic, který z králova příkazu
vedel klášter v držení vsí přisouzených mu ve sporu s městem Olomoucí a vyměřil
jejich hranice.⁴⁶

b) 1266 dubna 23. Klášterní Hradisko (jen insert ve vidimusu Řehoře z Lewen-
berka) = CDB V č. 469. Strahovský opat Jan a loucký opat Dětrich potvrzují usta-
novení hradiského opata Roberta o tom, jak se má využívat výnosu z klášterní
vsi Bystročic.

(13.) 1466 června 3. — = AZK č. 1492. Kanovník, vikář a oficiál olomouckého bis-
kupství Jan Sevs vidimuje insertně (listinou sepsanou veřejným notářem Tiburciem,
synem někdy Ambrože z Brna) listinu 1353 května 7. Praha (= AZK č. 734 = CDM
VIII č. 205), v níž Karel IV. potvrzuje všeobecně privilegia udělená svými před-
chůdci olomouckému kostelu.

(15.) 1459 února 19. Olomouc = AZK č. 1448. Jiří z Poděbrad potvrzuje všeobecně
privilegia udělená klášteru svými předchůdci a (insertně) zejména listinu Vladislava
II. z 16. června 1160 (= č. 1 (2)) a dále držbu vyjmenovaných městeček a vsí.

(16.) 1464 ledna 25. Opava = AZK č. 1476. Jiří z Poděbrad restituuje všechna ma-
jetková práva zpusťšeného kláštera a uvádí opata a konvent v držení kláštera.

(20.) 1511 března 17. Vratislav = StAB, fond E 55, sign. A 14. Vladislav Jagellon-
ský odnímá opravu nad klášterem městu Olomoucí a svěřuje ji doživotně nejvyššímu
kancléři Ladislavovi ze Šternberka, po jehož smrti má oprava zůstat jediné v rukou
panovníků, kteří jí nemají nikomu udělovat.

(21.) 1512 října 3. Budín = StAB, fond E 55, sign. J 32. Vladislav Jagellonský
daruje klášteru, zpusťšenému válkami, vyjmenované statky a stanoví práva kláš-
terních poddaných na těchto statech a jejich povinnosti vůči klášteru.

(22.) 1513 září 28. Budín = StAB, fond E 55, sign. J 33. Vladislav Jagellonský po-
voluje klášteru vybudovat rybník u klášterní vsi Bedihoště za podmínky, že dá
poddaným náhradu za zatopené pozemky.

Není snadné rozhodnout, došlo-li k vynechání 11 uvedených listin ne-
pozorností při pořizování opisu, anebo úmyslně, resp. zda se snad uplat-
nily kombinovaně oba důvody. Vzhledem ke sdělení v suplice, že se
předkládají jen listiny vztahující se k podstatě fundace, bylo by možno
považovat vynechávky za záměrné, třebaže je dosti podivné (a u žádného
jiného kláštera jsme se s tím dosud nesetkali), že by se při výběru nejen
— jak bývalo i u jiných klášterů obvyklé — vynechávaly listiny sa-
mostatné, nýbrž že by se svévolně vyškrtávaly i listiny tvořící součást
konfirmace. Pokud však záměrnost připustíme, nedovedeme vždy vy-
světlit, jakým hlediskem se řídila: některé z vynechaných listin patrně
už neměly pro klášter význam [např. proto, že statky v nich obsažené
klášteru z Karla VI. již nevlastnil, nebo proto, že šlo o listiny, které se
kláštera přímo netýkaly, jako listiny (6) nebo (13), nebo proto, že listiny
obsahující určitá povolení a určité podmínky neměly již v 18. století
žádný smysl, jako např. listina (22)], avšak těžko lze pochopit, proč byla
vynechána listina Vratislavova potvrzující založení kláštera. I když tato
listina se vztahuje ještě na benediktinské období kláštera a i když byla
nahrazena — zejména pokud jde o základní majetková práva — listinou
krále Vladislava II. z r. 1160 pro klášter již premonstrátský, vnucuje se

otázka, proč by se klášter vzdával jednoho ze svých nejstarobylejších dokumentů.¹⁶ Na druhé straně lze však těžko vysvětlit vynechání právě Vratislavovy listiny pouhou nepozorností opisovače, když přece je v originále konfirmace z r. 1645 inserována hned na prvním místě, byť „ukryta“ ve vidimusu olomoucké kapituly z r. 1527. Otázku úmyslnosti či neúmyslnosti je tedy třeba ponechat otevřenou.

Příloha B obsahuje opisy sedmi dalších listin (jejich římským číslováním navazujeme na konfirmaci Ferdinanda III., kterou jsme označili jako I.):

II. 1200 září 1. Olomouc = CDB II č. 351. Markrabě Vladislav Jindřich daruje klášteru trhouou ves Knínice s patronátním právem tamějšího kostela s třemi vyjmenovanými vesnicemi. *Falzum!*¹⁷

III. 1201 [červenec] — — = CDB II č. 21. Přemysl I. daruje klášteru ves Štěpánov, uděluje mu pro jeho statky exempci „*ab omni servitute*“ a potvrzuje držbu vyjmenovaných vsí a krčem.

IV. 1509 března 12. Praha = StAB, fond E 55, sign. A 13. Vladislav Jagellonský dává klášteru možnost kdykoliv vyplatit klášterní vsi, které nyní drží zástavou město Olomouc.

V. 1513 července 13. Budín = StAB, fond E 55, sign. J. 29. Vladislav Jagellonský uděluje klášteru právo vybírat ve vyjmenovaných klášterních městečkách a vsích od poddaných plat v bílých groších a potvrzuje vrchnostenská práva kláštera.

VI. 1514 prosince 11. Budín = StAB, fond E 55, sign. K 1. Vladislav Jagellonský dává souhlas ke zřízení krčmy na klášterních statcích a k šenkování.

VII. 1523 dubna 7. Olomouc = StAB, fond E 55, sign. A 18.¹⁸ Ludvík Jagellonský konfirmuje všeobecně privilegia udělená klášteru svými předchůdci; kromě toho slibuje za sebe i za své nástupce nezcižovat klášterní statky; opravu na klášterem vyhrazuje jedině panovníkům a potvrzuje vrchnostenská i stavovská práva kláštera.

VIII. 1604 prosince 20. Praha (jen ověřený opis).¹⁹ Rudolf II. konfirmuje insertné dekret České dvorské kanceláře 1604 srpna 23. Praha (jen insert v konfirmaci Rudolfa II.), jímž se urovnává spor mezi klášterem a jeho poddanými z městečka Knínice a tří vyjmenovaných vsí.

Supliku postoupil dvůr rozhodnutím z 15. května 1732 (tedy přesně za tři měsíce od jejího podání) moravskému královskému tribunálu k posouzení. Vypracování požadovaného dobrozdání trvalo tribunálu téměř dva a půl roku (je datováno 16. listopadu 1734 a v České dvorské kanceláři bylo prezentováno 14. prosince 1734), přestože tribunál v tomto případě nevyžadoval žádná předběžná vyjádření od jiných institucí a přestože formuloval své stanovisko poměrně stručně a velmi jednoduše: Vzhledem k tomu, že předložená privilegia se — podle sdělení tribunálu — týkají pouze samotného kláštera a že práva jeho sousedů bývají beztak chráněna obvyklou omezovací klauzulí, nepovažoval prý tribunál za nutné konat další šetření a domnívá se, že Jeho Veličenstvo by mohlo klášterní privilegia, udělená a potvrzená dřívějšími panovníky, znovu s obvyklými klauzulemi potvrdit.

O povrchnosti tribunálního dobrozdání svědčí např. to (abychom uvedli aspoň jeden doklad), že jeho autoři se nepozastavili ani nad listinou

Rudolfa II. z roku 1604 (č. VIII), která mj. obsahuje pasáž o přijímání pod obojí způsobou!²⁰ Nicméně u dvora už předložené listiny dále nezkoumali, spolehnuvše se na „rozbor“ vypracovaný tribunálem, a 11. února 1735 rozhodli, aby po zaplacení taxy byla konfirmace udělena. A tak obdržel hradištský klášter konfirmační listinu Karla VI., datovanou (ve shodě s meritorním rozhodnutím o jejím udělení) ve Vídni 11. února 1735; její originál se však dnes nachází nikoliv v archivu hradiských premonstrátů, nýbrž v archivu rajhradských benediktinů (StAB, fond E 6, sign. E g 23). Text konfirmace obsahuje inserty všech předložených listin — přesně podle jejich pořadí v ověřených opisech A a B.²⁴ Vydatel konfirmace Karel VI., panovník období vrcholící protireformace, patrně ani netušil, že jeho úředníci dali do jeho listiny zcela mechanicky opsat i stížnost poddaných z počátku 17. století proti omezování náboženské svobody.²² — Taxa za konfirmaci činila 1320 zlatých (plus 5 zlatých a 30 krejcarů za pečetní šňůru a na odměnu pro rolistu); klášter ji zaplatil až 30. prosince 1735,²³ a teprve potom byl tribunálu skutečně odeslán obvyklý intimační reskript, datovaný téhož dne jako konf. listina; opis reskriptu zaslal tribunál klášteru na vědomí 23. dubna 1736 a zřejmě až po tomto datu dostal klášter konfirmační listinu do rukou. A protože se platilo za každý jednotlivý, i dílčí úřední výkon, musil ještě za opis intimačního reskriptu vyrovnat poplatek 22 a půl krejcaru.²⁴

Konfirmační listinu Karla VI. pak insertně konfirmovala Marie Terezie listinou vydanou ve Vídni 20. února 1747 (orig. ve StAB, fond E 55, sign. A 27), a to na základě supliky podané klášterem u České dvorské kanceláře 31. ledna 1747 a vybavené přiloženým ověřeným opisem konfirmace karolínského.²⁵ Doba necelých tří týdnů, které uplynuly mezi podáním žádosti a datem konfirmace²⁶, je na tehdejší úřadování velmi krátká a dá se vysvětlit tím, že celé řízení bylo zkráceno aplikací známého nám tereziánského ustanovení, podle něhož nebylo v případech, kdy se žadatelé vykávali konfirmací nejbližších předchůdců vládnoucí panovnice, zapotřebí dalšího šetření, jako zejména vyžadování dobrozdání od podřízených institucí apod. Fyzické vyhotovení konfirmační listiny a její předání příjemci a (ovšem i expedování intimačního reskriptu) však samozřejmě následovalo i tentokrát teprve po zaplacení taxy, k němuž došlo asi až po dvou letech, jak se dá soudit z toho, že intimační reskript byl u moravského tribunálu presentován teprve až 16. března 1749. O výši taxy nás prameny neinformují.²⁷

Kdy podal klášter povinnou konfirmační supliku u dvora za vlády Josefa II., nevíme tentokrát přesně, protože její text není dnes k dispozici; z dochovaných písemností moravského fiskálního úřadu vyplývá pouze to, že když se suplika dostala obvyklou úřední cestou ode dvora do Brna, postoupilo ji gubernium rozhodnutím z 22. února 1782 fiskálnímu adjunktovi Rosenzweigovi k „brzkému“ vyjádření. (Nedochovala se ovšem ani příloha k suplice, avšak z dalších písemností, o nichž bude ještě řeč,

logicky vyplývá, že byl přiložen ověřený opis konfirmační listiny tereziánské z r. 1747.) Rosenzweig však hned následujícího dne supliku guberniu vrátil s poznámkou, že „*Unterzeichneter ist von dem Stift Hradisch bestellet*“ což patrně znamená, že Rosenzweig koná služby ve prospěch kláštera jako jeho právní zástupce a že by z toho důvodu mohly vzniknout pochybnosti o nezaujatosti jeho posudku; vyslovil proto prosbu, aby gubernium dalo privilegia k vyjádření jeho šéfovi — komornímu prokurátorovi Lerchenheimovi. Gubernium tak učinilo 25. února 1782, a majíc zřejmě na mysli své nedobré zkušenosti s Lerchenheimem,²⁸ vložilo do příslušného dekretu důrazný pokyn, aby se vyjádřil důkladně, bod po bodu, o každém privilegiu zvlášť.²⁹ Prokurátor si však toto poučení nevzal příliš k srdci a zhostil se uloženého úkolu tak, že na své vyjádření, datované 4. března 1782, nespoteboval ani celou jednu stranu. Podle jeho mínění mohou být klášterní privilegia panovníkem znovu potvrzena, s výjimkou zcela přeškrtnutého privilegia markraběte Přemysla a s výjimkou dalších [tj. v dalších listinách se nacházejících] podtržených pasáží, které — stejně jako to konstatoval u privilegia markraběte Přemysla — odporují právům panovníka i třetích osob a současnému zemskému zřízení. Kdo vlastně v předložených listinách škrtil a podtrhoval, se ve vyjádření neříká. Pochybuji (i když to nelze zcela vyloučit), že by to dělal Lerchenheim; pravděpodobnější je, že škrty a podtržení jsou dílem gubernia, které — podobně jako u listin kláštera žďárského (viz ve IV. kapitole) — chtělo předem upozornit prokurátora na „závadné“ listiny, resp. na „závadné“ části listin.

Více než autorství „úprav“ nás ovšem zajímají tyto „úpravy“ samy. Jde o to, zjistit, která z listin markraběte Přemysla neobstála jako celek, a dále, v kterých listinách byly podtrženy dílčí pasáže a jaký byl jejich obsah a rozsah.

I když nemáme již k dispozici ověřený opis, v němž byly „úpravy“ vyznačeny (jak poznáme dále, šlo o dnes nedochovaný opis tereziánské konfirmace), dovedeme — sice pracně, ale zato zcela přesně — zjistit, která ustanovení v předložených privilegiích nevyhovovala právnímu řádu doby josefínské. Konfirmační řízení bylo totiž tentokrát (na rozdíl od případů, o nichž jsme pojednali v kap. II, III, IV a V) dokončeno vydáním konfirmační listiny Josefa II., datované ve Vídni 4. června 1782; dochovala se v originále (StAB, fond E 55, sign. A 28) a je v ní inserována konfirmace tereziánská z 20. února 1747 a jejím prostřednictvím hromadná konfirmace karolínská z 11. února 1735. Ačkoliv se v této josefínské konfirmaci (stejně jako ve všech ostatních konfirmacích Josefa II.) tvrdí, že inserování potvrzených listin je doslovné, ukáže pečlivé srovnání insertů obsažených v josefínské konfirmaci s inserty obsaženými v originálech tereziánské a karolínské konfirmace (a ovšem i srovnání insertů s originály jednotlivých původních listin),³⁰ že tomu tak není. Vynechávky, které tímto způsobem zjistíme, odpovídají škrtnutím a

podtržením v nedochovaném ověřeném opise tereziánské konfirmace, neboť právě podle něho opisoval text listin písař konfirmace josefínské, vynechávaje přitom to, co bylo škrtnuto a podtrženo.

Ze srovnání vyplývá především, že Lerchenheimova zmínka o „zcela přeškrtnutém“ privilegii markraběte Přemysla se ovšem vztahuje na nedatovanou listinu tohoto vydavatele, kterou jsme v seznamu na začátku této kapitoly označili číslicí 6 (8); insert této listiny totiž v josefínské konfirmaci chybí. Jde o listinu, jejímž obsahem jsou vesměs exempce různého druhu, ustanovení o ordálech i jiné antikvity a která je nadto sankcionována a spolupečetěna olomouckým biskupem Robertem, což vše bylo i v jiných případech — jak víme z předchozích kapitol — považováno v době Josefa II. za závadné. Kromě tohoto privilegia je v josefínské konfirmaci úplně vynechána ještě jedna listina, totiž konfirmace Přemysla II. z roku 1270 — č. 5 (10), a to proto, že je v ní inserován plný text právě zmíněného privilegia markraběte Přemysla — č. 6 (8).³¹

Dále ze srovnání vyplývá, že dalších sedm listin bylo postiženo vynechávkami částečnými.

V listině krále Vladislava II. z r. 1160 — č. 1 (2) — je vynechána klatba pražského biskupa Daniela I. a olomouckého biskupa Jana IV.: „*tali decreto bannum apponimus, ut si quis temerator huius rei aut contemtor extiterit, perpetuis condemnationibus subiaceat innodatus et sanctorum Dei, quorum ibi reliquie quiescunt, meritis et orationibus duplici contritione conteratur, ut laborando sine intermissione angustia et tribulatione, dolore, et amaritudine in fine mundi cum Juda, traditore Salvatoris, omnibusque membris diaboli in inferno inferiori sine fine crucietur, amen.*“ Vyhrožování peklem nemohlo ovšem obstát u josefínského státního aparátu, který se — jak jsme již v jiných případech poznali — s oblibou odvolával na „nynější osvícenější časy“. Víme-li však zároveň, že týž aparát považoval za neslučitelné s ideou panovnického absolutismu jakéhokoliv sankcionování zeměpanských právních počinů církevní autoritou, pak zaráží (a patrně jen nepozorností „podtrhujícího“ nebo opisujícího úředníka se vysvětlí), že byla v josefínské konfirmaci ponechána jednak slova vyjadřující přání Vladislava II, aby se jeho listině dostalo kanonického posvěcení, jednak úvod sankce, uvádějící jména a tituly olomouckého a pražského biskupa, a také pozitivní část sankce. A protože v původním textu listiny je pozitivní sankce umístěna až za klatbou, vznikl vypuštěním klatby anakolut, neboť pozitivní sankce se svou objektivní neosobní stylizací („*Amantibus hec et laudantibus... si t salus et protectio...*“) je po „úpravě“ nelogicky připojena k úvodní ponechané formulaci „*Igitur ego Daniel... Pragensis... episcopus, et Joannes... Olomucensis... episcopus*“, která měla původně své pokračování v subjektivní plurálové konstrukci klatby; vynecháním klatby zůstala jména s tituly obou biskupů syntakticky osamocena.

Z listiny Václava I. z roku 1249 — č. 3 (4) — byl vypuštěn článek

o právu azylu pro zločince, včetně ustanovení o trestech pro rušitele tohoto práva: „*Ceterum de nostra speciali gratia prefate ecclesie Gradicensi, que est domus Dei liberrima et locus refugii miserorum, hanc libertatem presentibus concedimus, immo volumus communiter ab omnibus in perpetuum inviolabiliter observari, quod quicumque maleficus quocumque maleficio perpetrato ad ipsam vel claustrum Gradicense vel in aliquam eiusdem claustri curiam confugerit, pacem et libertatem Dei et nostram regiam ibidem obtineat et nec nostri nuncii, nec beneficiarii, nec cives vel advocatus quilibet, nec aliqui alii ipsum audeant ausu temerario de claustro vel de curia ad dampnandum excipere violenter; et quicumque predictorum pro quacumque re prefato claustro vel alicui curie ad ipsum pertinenti hanc libertatem temerarie infregerit et aliquam violentiam fecerit, maiores barones terre nostre vel advocatus quilibet et cives maiores nostre cuiuslibet civitatis decem marcas auri, humiliores vero marcam auri nobis solvant et carceris nostri gravi custodia macerentur, colla redimentes, prout possunt, et ecclesie prefate statim satisfaciant.*“ Ostatní text listiny zůstal neporušen, avšak nelze se ubránit dojmu, že kdyby listinu analyzoval fiskální adjunkt Rosenzweig, neobstály by ještě i některé další pasáže, jako např. osvobození klášterních krčm z pravomoci královských úředníků.

Citovaný odstavec Václavovy listiny byl pak znovu vynechán i z jejího insertu v konfirmaci Přemysla II. z r. 1270 — č. 4 (9).

V listině Vladislava Jagellonského z r. 1510 — č. 10 (19) — byla postižena inserovaná v ní listina téhož vydavatele z r. 1472. Odpadl z ní pánovníkův závazek o nezczizování klášterních statků: „*decernentes eadem auctoritate regia omnia et singula in prefatis omnibus privilegiis et litteris predicti monasterii Gradicensis contenta et expressa debere obtinere firmum, inconcussum et inviolabile robur firmatis perpetuis temporibus in futurum. Ut quoque nominatus Georgius, abbas prefati monasterii Gradicensis, pro fidentate et constantia sua nostram ampliozem gratiam regiam experiatur, sibi et conventui predicti monasterii eadem auctoritate regia indulgemus, ut deinceps universa bona, possessiones sive rem iam dicti monasterii ordinis Premonstratensis per nos aut successores nostros, Boemie reges, non debeant ulterius cuiquam pignori, inscribi aut obligari seu ad longum breveve cuiquam locari.*“³² Nedopatřením se však stalo, že následující věta, která tento králův závazek sankcionuje, anulující předem do budoucna počiny směřující proti tomuto závazku, byla v textu josefínského konfirmace ponechána.³³

Z listiny markraběte Jindřicha Vladislava z r. 1200 (č. II) byla odstraněna soudní imunita pro trhovou ves Knínice: „*Damus etiam eis in prefata villa forensi Knenicz potestatem iudicandi super quoslibet fures, latrones, homicidas et alios malefactores per sentenciam in capite et in rebus, qui ibidem vel infra limites predictorum bonorum fuerint deprehensi, sicut aliis in Moravia civitatibus nostris dedimus potestatem; ita quod ipsi*

vel eorum homines in prefatis bonis residentes ab omni iurisdiccione beneficiariorum nostrorum in Olomucz et aliorum omnium in Moravia, scilicet citationibus pro qualibet causa vel culpa, denariorum solutione, in quibus nostri terrigene predictis beneficiariis sunt subiecti, per omnia sint exempti.“

Imunita byla vynechána ovšem i z textu listiny Přemysla I. z r. 1201 (č. III): „*Preterea ab omni servitutis iugo ita liberas reddidi, ut nec villici principum vel militum, servi castrorum vel dominorum liberi eas ullo ausu in omni casu bono vel malo ingredi presumant, donec domino abbati vel ceteris fratribus vel curiali eorum casu manifestato accusatus vel accusandus, iudicandus vel dampnandus, fur vel homicida omni iudicio vel satisfactioni per eos representatus assistat, et in eo omni, quo iudicatus succubuerit, nulli preter abbatem et fratres respondeat.*“ Zcela zbytečně byla vynechána dokonce i koroborace a úvodní část svědečné formule, které za citovanou pasáží bezprostředně následují a jejichž znění je: „*Sed ne processu temporis, quod geritur in tempore, labatur cum tempore, hoc evidens privilegium presentis scripture memoria cum sigilli mei impressione et harum personarum testimonio roboravi.*“ Jména svědků, která se pak dále vypočítávají, zůstala však v upraveném textu, jak je inserován do josefinské konfirmace, zachována, takže jsou — po „úpravě“ — zcela nesmyslně a bez jakéhokoli vysvětlení připojena za větu, jíž se klášteru přenechává na věčné časy plat ze všech jeho vesnic.³⁴ Dále byla z listiny č. III vypuštěna klatba „*huic tali decreto bannum apponimus, ut si quis temerator huius rei aut contemptor exstiterit, perpetuis subiaceat cruciatibus innodatus et sanctorum Dei, quorum ibi reliquie continentur, meritis et intercessionibus sine intermissione cum Juda, traditore Salvatoris, suppliciis maneat deputatus inferni,*“ přitom však — obdobně jako u listiny č. 1 (2), z níž je ostatně řada formulací klatby a ostatních částí sankce skoro doslova převzata,³⁵ — ponecháním úvodu sankce a její pozitivní části vznikl i zde stylistický anakolut.

V listině krále Ludvíka z r. 1523 (č. VII) je vynechán obdobný závazek jako v listině jeho otce Vladislava z r. 1510 (viz výše č. 10 (19)), jen s tím rozdílem, že tentokrát je vynechání důsledné a zahrnuje i příslušnou sankci. Vypuštěná pasáž zní: „*Chťice tomu a prikazující moci královskú a jako markrabě moravský, aby všechny věci i každé zvlášče ve všech jmenovaných privilegích a listech řečeného kláštera hradišckého položené a vepsané jměly, obdržely pevnú, celú, neporušitedlnú stálost a potvrzení na budúci věčné časy*³⁶ *a aby jmenovaný kněz Pavel, opat, a konvent řečeného kláštera hradišckého za věrnost a za stálost svú naši hojnější královskú milost seznal, dopúšćíme a dáváme jemu a konventu jmenovaného kláštera tuto milost z tejš moci královské i jakožto markrabě moravský, aby již potom opatové s konventem jich nynější i budúci ani žádná zbuoží, města, městečka, vsi, lidi, duochodové, platové, požitky a všelijaké věci, jakýmž by se kolivěk jménem jmenovali aneb by se jmenovati mohli,*

téhož řečeného kláštera hradiského řádu premanstrátenského [sic!] skrze nás aneb budúci naše, krále české a markrabí moravské, nemohli se více zastavovati, zapisovati, poručiti, zvěřovati, změňovati aneb zavazovati ani dávati buďto na dluhý nebo na krátký čas. Pakli by kdy od nás neb budúcích našich, králuov českých a markrabí moravských, co na odpor toho kláštera, komory naši, a jich privilegijím, výsadám, svobodám, listům a potvrzením stálo nebo by co od nás neb od potomkuov našich jakým-kolivěk obyčejem potom proti tomu se přihodilo, to nyní jako potom a potom jako nyní tímto listem našim zdviháme, kazíme, moříme, mrtvíme a víněč obracujem, chtěje tomu naprosto, aby žádné moci a pevnosti na věčné časy nemělo.“

Takovým způsobem byla tedy klášterní privilegia josefínskou konfirmací zredukována a „upravena“. Avšak hradisti premonstráti se z konfirmační listiny Josefa II. příliš dlouho netěšili. Za dva roky a dva měsíce po jejím vydání byl klášter v srpnu 1784 zrušen.

Naše výklady však tím v tomto případě nekončí, neboť prameny dochované v někdejší registratuře fiskálního úřadu umožňují sledovat ještě další konfirmační řízení. Jde o řízení, jemuž se v devadesátých letech 18. století podrobil právní nástupce zrušeného kláštera — státní panství Klášterní Hradisko, které převzalo s rozsáhlým majetkem kláštera i jeho listinný poklad.

Na příkaz vydaný moravským zemským guberniem a zprostředkovaný císařsko-královskou administrací státních statků v Brně vypracoval vrchní hospodářský úřad hradiského státního panství 27. září 1792 žádost panovníkovi o potvrzení privilegií a předložil ji 30. září téhož roku krajskému úřadu v Olomouci. (Jak jsme vyložili již v úvodu, byl za Františka II. změněn postup konfirmačního řízení tak, že žadatelé předkládali své suppliky nikoliv již přímo u dvora, nýbrž u krajských úřadů, které je pak měly postoupit zemskému guberniu, a teprve gubernium pak zaslalo suppliky ke dvoru.) V žádosti vrchní úřad uvedl, že v připojeném vidimovaném svazku předkládá ke konfirmaci pouze ta privilegia (převzatá od býv. kláštera), která obsahují „zvláštní oprávnění“ (tj. — dodejme — která si podržela svůj význam i pro státní panství) a která byla již několikrát z nejvyšších míst potvrzena; ostatní privilegia, která se podle směrnic gubernia k potvrzení nyní již nehodí, prý vyloučil.³⁷

Olomoucký krajský úřad však nebyl s žádostí spokojen. Přiložený vidimus, který ověřil 6. dubna 1792 v Olomouci veřejný notář Johann Reinelt, obsahuje totiž opis josefínské konfirmace ze 4. června 1782, a to v celém jejím znění, což vzbudilo u krajského úřadu nelibost. V nótě zasláné žadatelově nadřízené instituci — administraci státních statků — upozornil krajský úřad 29. října 1792, že konfirmační žádost hradiského panství neodpovídá předpisům, podle nichž privilegia zrušených klášterů, potvrzená předtím Josefem II., jsou k nové konfirmaci vhodná jen potud, pokud neměla význam pouze v době existence bývalých klášterů a po-

kud práva v nich obsažená nejsou každému panství zaručena obecně platnými současnými zákony a zemským zřízením; potvrzování takových listin, jejichž obsah se s obecnými právními předpisy kryje, je totiž prý zbytečné. Z předloženého vidimusu však nelze podle názoru krajského úřadu poznat, která z privilegií stanoveným požadavkům vyhovují, a proto se žádost vrací zpět.³⁸

Administrace státních statků uložila 26. prosince 1792 hradiskému panství, aby vybralo z privilegií jen taková, o nichž se (panství) domnívá, že vskutku potřebují nového panovníkova potvrzení, a aby je předložilo nejprve administraci.³⁹ Vrchní hospodářský úřad hradiského panství reagoval zprávou datovanou 18. července a presentovanou u administrace 23. července 1793. Přílohu ke zprávě tvořily nyní pouhé čtyři listiny, vybrané z josefínské konfirmace a přeložené do němčiny; byly to jedna listina krále Jiřího z r. 1466 — č. 9 (17) a tři listiny Vladislava Jagellonského z r. 1515 — č. 12 (23), z r. 1509 — č. IV a z r. 1514 — č. VI.⁴⁰ Potřebu jejich potvrzení zdůvodnil vrchní úřad u listiny č. 9 (17) a č. IV tak, že jde o privilegia, při jejichž užívání není vrchnost chráněna proti třetím osobám všeobecnými zákony, neboť tato privilegia obsahují práva, která vrchnost sice dosud ještě nevykonávala, která by však za určitých okolností ke svému užitku vykonávat mohla. Listinou č. 9 (17) totiž dostal klášter od krále Jiřího v r. 1466 povolení postavit mlýn o osmi kolech; ke stavbě, jak vyplývá ze zprávy, sice nedošlo, avšak podle názoru vrchního úřadu existuje vhodné místo, kde by mohl být mlýn vybudován. Podle listiny z r. 1509 (č. IV) dovolil král Vladislav, aby klášter vykoupil v budoucnu reality prodané za činži, přičemž výkupní cena se má — podle ustanovení listiny — rovnat ceně, za jakou je prodal. Vzhledem k tomu, že klášter prodal v minulosti městu Olomouci za činži mlýn u Těšetic, a to prý za 500 nebo 700 zlatých, bylo by nyní vhodné — jak vrchní úřad navrhuje — mlýn za stejnou sumu zpětně vykoupit a prodat znovu za 5000 zlatých (a za roční činži 200 zlatých ročně včetně povinnosti šrotovat pro hradiské panství slad), čímž by náboženský fond značně získal. Zároveň vrchní úřad doporučil, aby administrace dala obě listiny posoudit ještě fiskálnímu úřadu,⁴¹ aby pak na základě fiskálního posudku a příslušných dispozic mohl vrchní úřad podniknout kroky k realizaci práv v těchto listinách obsažených. — O listině č. 12 (23), v níž — podle charakteristiky podané vrchním úřadem — privilegoval král Vladislav klášter vůči olomouckému milovému právu, a o listině téhož panovníka č. VI, která se týká šenkování piva, vína a pálenky v Klášterním Hradisku, konstatoval vrchní úřad, že tato privilegia byla velmi často napadána, a právě proto je nezbytné, aby se jim dostalo nové konfirmace.⁴²

Tuto zprávu hradiského panství postoupila administrace státních statků olomouckému krajskému úřadu; v průvodní nótě z 18. srpna 1793 se vyjádřila k argumentům vrchního hradiského úřadu kladně. Krajský úřad sice pak postoupil záležitost zemskému guberniu, jak se za to při-

mlouvala administrace, avšak považoval ve své relaci z 30. října 1793 za nutné upozornit gubernium úvodem na to, že jde o privilegia vydaná pouze v náboženský prospěch kláštera („*in favorem religionis einer Klostersgemeinde*“), který již neexistuje, a že kdyby byla potvrzena bez výhrad („*unbedingt*“), způsobilo by to škodu okolním dominiím a zvláště městu Olomouci; pokud však bude do konfirmační listiny vložena obvyklá omezovací klauzule, nemá prý krajský úřad proti novému potvrzení námitek.

Od gubernia se pak celý spis dostal k vídeňskému dvoru, ale protože gubernium opomnělo vyžádat si předběžné vyjádření fiskálního úřadu, spokojivši se zřejmě s vypracováním svého dobrozdání jen na základě stanoviska vrchního úřadu hradiského státního panství, administrace státních statků v Brně a olomouckého krajského úřadu, byla akta vrácena dvorským dekretem z 30. listopadu 1793 guberniu k doplnění.⁴³ Gubernium potom sice 14. prosince 1793 vydalo fiskálnímu úřadu příslušný příkaz a zapůjčilo mu k tomu účelu i dosavadní spisový materiál, avšak zda řízení vůbec pokračovalo, není z dochovaných pramenů, které jsou nám k dispozici, jasné. V písemnostech pocházejících z registratury fiskálního úřadu se nachází zmíněný guberniální dekret, který zde byl presentován 23. prosince 1793, nenavazuje však na něj žádná odpověď. Není nám ani známo, že by byla hradiskému státnímu panství vydána konfirmační listina Františka II., ačkoliv některá jiná státní panství konfirmace od tohoto panovníka obdržela a uložila je ke starším listinám svých právních předchůdců — zrušených klášterů.

- ¹ Ke změně řehole v klášteře, založeném v r. 1077 a vysvěceném v r. 1078, došlo v polovině 12. století, kdy po vypuzení benediktinských mnichů do Opatovic byli do kláštera v Hradisku uvedeni premonstráti. Zda se tak stalo ke konci episkopátu olomouckého biskupa Jindřicha Zdika (v r. 1150, ev. již v r. 1149), nebo až za Zdikova nástupce Jana III. (v letech 1151—52), není zcela jisté. B. Dudík (*Dějiny Moravy III*, s. 189n.) a podle něho i V. Medek (*Osudy moravské církve I*, s. 66) spojují změnu řehole se zásahem biskupa Jana III., kdežto V. Novotný (*Uvedení Premonstrátů do kláštera Hradištského na Moravě*, s. 155—170) tvrdí, že k uvedení premonstrátů do kláštera došlo vlastně dvakrát: poprvé (ale bez trvalého úspěchu) příčiněním Jindřicha Zdika, podruhé a definitivně až za Jana III.
- ² Ke konfirmačnímu řízení v době Karla VI. jsou pramenem písemnosti jednak (a především) České dvorské kanceláře (SÚAr, fond ČDK, sign. IV B 101, kartón 400, konvolut „Premonstrátský klášter Hradiště u Olomouce 1581—1747“), jednak několik aktových písemností z archívu kláštera hradiského (StAB, fond E 55, konvolut sign. A 25). Písemnosti vzešlé z řízení za Marie Terezie jsou uloženy rovněž v citovaném konvolutu z fondu ČDK. Konfirmační konvolut písemností tribunálních a guberniálních, které v jiných případech byly hlavním zdrojem našich informací, je tentokrát velmi skrovný (StAB, fond B 1, sign. H 157): obsahuje pouze písemnosti ze závěru tereziánské fáze — pouze dvě písemnosti zachycující až výsledek řízení; karolinská a josefínská fáze zde chybí. O josefínské fázi lze čerpat informace z písemností fiskálního úřadu (StAB, fond D 15, kartón 733). V témže fondu (D 15) se v kartónu 717 nacházejí ještě písemnosti o konfirmačním řízení konaném za Františka II. ve prospěch státního panství Hradisko, právního nástupce zrušeného kláštera. — Originály listin jsou uloženy v archívu kláštera hradiského (StAB, fond E 55).
- ³ Tak je třeba po mém soudu interpretovat slova „... *privilegia und Begnadungen, in deren possessione vel quasi* (podtrženo mnou — V. V.) wűr bestellet seind.“ (ČDK, citovaný konvolut).
- ⁴ „... *und solche in partem foundationis uns erteilet, auch das esse* (podtrženo mnou — V. V.) *foundationis constituiren*“ (tamtéž).
- ⁵ Ve srovnání s vidimační formulí opisu B chybí sice u opisu A před slovy „*de verbo ad verbum*“ výraz „*per omnia*“, ale je otázka, zda je v tom možno spatřovat vědomý náznak toho, že některé inserované listiny jsou z konfirmace Ferdinanda III. vynechány. Stejně tak je problematičké, zda by se snad celkové znění vidimační formule v opise A („*Collatum et concordant praesentes copiae cum suis mihi exhibitis ab augustissimo imperatore Ferdinando Tertio, gloriosissimae memoriae, die 18va mensis Decembris anno 1645 in arce Lincii per speciale diploma clementissime confirmatis privilegiis ac documentis de verbo ad verbum*“) dalo chápat tak, že ověřovatel ručí za správnost opisů jednotlivých inserovaných listin, nikoliv však za to, že opis obsahuje všechny listiny konfirmované Ferdinandem III.

- ⁶ Že jde o falzum z počátku 14. století, prokázal G. Friedrich v záhlavní poznámce u otisku listiny v CDB.
- ⁷ Že listina nemůže být pravá a že ve skutečnosti vznikla až v letech 1267—1275, prokázali J. Šebánek a S. Dušková v KK, s. 102—106, a znovu v příslušné záhlavní poznámce v CDB.
- ⁸ Jak je patrné z čísla v závorce, bylo původní pořadí této listiny (8.) (tj. pořadí v *originále* konfirmace Ferdinanda III.) pozmeněno v ověřeném opise (A) tak, že se dostala až za (9.) a (10.)
- ⁹ V záhlavní poznámce v CDB viz i důvody, které vedly G. Friedricha k tomu, že položil vznik listiny do let 1234—1235. V AZK č. 68 je listina zařazena jen obecně před datem úmrtí markraběte Přemysla [před 1239, říjnem 16.]. V CDM II č. 292 ji A. Boček přiřadil k roku 1238.
- ¹⁰ V listině se sice praví: „*videlicet, ut in omnibus eam libertatem habeat Gradicensis ecclesia, quam ab antiquis temporibus et sub nostris se gaudet dotatam sancta Olomucensis ecclesia,*“ avšak stylisticky je většina textu, jak upozornil G. Friedrich v záhlavní poznámce v CDB III č. 106, převzata z privilegia Přemysla I. pro klášter *velehradský* ze 27. listopadu 1228 (CDB II. č. 321), a jen některé stylistické vazby pocházejí z privilegia pro kostel olomoucký z roku 1207 (CDB II č. 59).
- ¹¹ Originál listiny je dnes uložen ve StAB nikoli ve fondu E 55 (= Premonstráti Kl. Hradisko), nýbrž ve fondu E 7 (= Cisterciáci *Velehrad*), sign. P 13. Jak uvádí J. Šebánek (AZK č. 258, pozn. 79), byla listina původně uložena v archivu kláštera hradiského, o čemž svědčí starší indorsáty, a teprve při rušení kláštera v době josefinské byla omylem zařazena mezi listiny kláštera velehradského.
- ¹² Pochybnosti o pravosti listiny viz v záhlavní poznámce u otisku v CDB V.
- ¹³ O diplomatické problematice této listiny, kterou se zabývala řada badatelů, viz naposled ve skriptu *Česká diplomatika do r. 1848*, s. 86—87.
- ¹⁴ O důvodech, proč nemůže listina pocházet z roku 1269, nýbrž ve skutečnosti až z konce 13. nebo z počátku 14. století, viz u Šebánka, AZK č. 231, pozn. 53, kde je i odkaz na úsudek G. Friedricha, a nejnověji u otisku listiny v CDB.
- ¹⁵ Srov. listinu Zášita z Kurovic č. 7 (11), která však není v listině Přemyslové (ani insertně, ani bezinsertně) přímo konfirmována. Listina Přemyslova je v CDB označena za *podezřelou*.
- ¹⁶ Je ovšem otázka, proč ani v *originále* konfirmace Ferdinanda III. z r. 1645 není inserována známá listina údělného knížete Oty z 3. února 1078 (CDB I č. 79), vlastní to zakládací listina a nejstarší dokument kláštera.
- ¹⁷ O důkazech falešnosti a o skutečném vzniku listiny až na počátku 14. století viz u G. Friedricha v záhlavní poznámce v CDB.
- ¹⁸ Originál je značně poškozen. Chybí část levého a část dolního okraje pergamenu, nedochovala se ani pečeť a mimo to jsou na několika místech pergamenu stopy vlhka.
- ¹⁹ Ověřený opis listiny Rudolfa II., opatřený vidimační formulí registrátora moravského tribunálu ze 4. února 1643, je uložen ve StAB, fond E 55, sign. N 25.
- ²⁰ Tato pasáž zní: „*Co se pak stížnosti týchž lidí poddaných klášterských v tom artikuli z strany přijímání velebné svátosti pod obojí způsobou, nicméně také pochovávání mrtvých těl dotýče, poněvadž ty věci duchovní jsou a k jurisdikci duchovní vrchnosti náležejí, protož mají-li nebo budou-li často jmenování poddaní klášterští v tom jakou stížnost jmiti, tehdy aby to na nynějšího neb budoucího pana biskupa olomouckého jakožto loci ordinaria vznesli, který bude věděti je v tom jak náležitě opatřiti.*“ I když je rozhodnutí o přijímání podobojí přenecháno biskupovu rozhodnutí, přece jen působí kuriozně, že se tu zařazením této pasáže do konfirmace vlastně ještě v první polovině 18. století formálně připouští, aby si utrakvisté — a nadto ještě poddaní — vůbec stěžovali.
- ²¹ V konceptu konfirmační listiny tomu ostatně i odpovídá poznámka „*Inserantur*

sub lit. A et B" a v naraci pak formulace předcházející insertům, totiž „... *gebetten...*, *wir geruheten...* die von unseren glorwürdigsten Vorfahrern, Kaisern, Königen zu Böhmeim und Marggrafen in Mähren, demselben [Kloster] verliehene und von weiland Kaisers Ferdinandi Tertii Majestät und Liebden, christmildesten Andenkens, anno... [= 1645], den... [= prosince 18.] zum Teil bestätigte privilegia und Begnadigungen allermildest zu confirmiren, deren Inhalt von Wort zu Wort folgendergestalten lautet...“ (Obdobná formulace o vztahu konfirmace Ferdinanda III. k ostatním listinám předchozích panovníků se pak ještě opakuje v intimačním reskriptu, o němž bude ještě níže řeč.) V originále konfirmace jsou jednotlivé inserované listiny průběžně očíslovány po straně římskými číslicemi od I do XXIV (I = konfirmace Ferdinanda III. jako celek, II. = listina Vladislava II. z r. 1160 = naše č. 1 (2), XXIV = listina Rudolfa II. z r. 1604 = naše č. VIII).

²² Je sice pravda, že toto ustanovení je obecně neutralizováno obvyklou omezovací formulí konfirmující listiny, avšak i tak je zařazení takové — z hlediska protireformace naprosto nemožné — pasáže do konfirmace zcela absurdní. Je to zřejmě projev nemohoucnosti pracovního stylu tehdejšího státního aparátu.

²³ Originál kvitance je ve StAB, fond E 55, v konvolutu sign. A 25.

²⁴ Poznámka „*Soluta copia mit 22 1/2 Kr*“ je napsána na opisu intimačního reskriptu, uloženém rovněž v konvolutu sign. A 25 (StAB, fond E 55). Opis má však chybné roční datum — 11. února 1736 (místo správného 1735, které odpovídá datu konfirmační listiny a které má i koncept intimačního reskriptu, uložený v SÚAr, fond ČDK, kart. 400, konv. Prem. kl. Hradiště; originál intimačního reskriptu se nedochoval). Omyl se dá vysvětlit nejpravděpodobněji tak, že ačkoliv byl reskript skutečně datován 11. února 1735, byl odeslán tribunálu do Brna až v roce 1736 (výše v textu jsme vyložili proč) a že jeho kopie byla postoupena klášteři tribunální dekretální misivou z 23. dubna 1736 (jejíž originál se nachází rovněž v citovaném konvolutu A 25); přitom mohl písař opisu snadno přehlédnout, že datum v originále reskriptu náleží ještě do února roku předchozího.

²⁵ Opis ověřil 18. listopadu 1746 františkánský guardián v Olomouci.

²⁶ Datum konfirmační listiny je totožné s datem meritorního rozhodnutí (o udělení konfirmace), které je poznamenáno na suplice.

²⁷ V kancelářském opise tereziánské konfirmace, zaslaném na vědomí moravskému tribunálu (dnes v konv. H 157 — ve StAB, fond B 1), je v inserované listině Vladislava Jagellonského z r. 1513 (č. V) za slovy „... *chcem, aby nahoře psaný opat a konvent nynější i budoucí*“ vynechána následující pasáž: „*poněvadž jsou toho zboží páni dědiční, těm všem lidem, kteříž by v těch městečkách a vseh obývali, mocně rozkazovali a nad nimi panovali tak, jakožto první opatové s konventem svým panovali, a to beze všech lidí všelijakých překážek a odporností, prikazující všem poddaným našim markrabství moravského, kteréhož by kolivěk řádu a povahy byli, věrným milým, abyste často psané opata a konvent nynější i budoucí*“ (následuje pak až „*při tejto milosti a povoleni našem jměli a drželi a neporušitelně zachovali, a to pod uvarováním hněvu a nemilosti naši*“). Avšak jde jen o vynechání z nepozornosti, neboť v originále tereziánské konfirmace citovaná pasáž obsažena je. Omyl vznikl zřejmě tak, že slova „*nynější i budoucí*“ byla v originálním textu dvakrát na různých, několik řádků od sebe vzdálených místech, a písař (opisovač) se dopustil optického „krátkého spojení“.

²⁸ S Lerchenheimovou povrchností při vypracovávání vyjádření jsme se seznámili již v kapitole I. a zejména v kapitole IV.

²⁹ „... *über jedes Privilegium besonders de passu ad passum gründlich gutachtlich anhero zu äussern.*“ (StAB, fond D 15, v kart. 733).

³⁰ Zde již ponechávám stranou skutečnost (jíž jsme se podrobně zabývali výše), že z originálu konfirmační listiny Ferdinanda III. z r. 1645 byly některé inserované listiny vynechány samotným klášteřem už před zahájením konfirmačního řízení

karolínského. V konfirmaci josefínské je Ferdinandova konfirmace, jak hned poznáme, „zredukována“ ještě o další dvě celé listiny a o částečné vynechávky v několika listinách jiných.

- ³¹ Ze je vynecháno obojí znění listiny markraběte Přemysla — původní i inserované — a že s inserovaným zněním byla vynechána i listina konfirmující (z níž by po vypuštění insertu vlastně nic nezbylo), jsme zjistili ovšem jen ze srovnání josefínské konfirmace s konfirmací tereziánskou, neboť z Lerchenheimova vyjádření to zcela jasně nevyplývá. Vynechání obojího znění listiny č. 6 (8) by se mohlo sice zdát logické a samozřejmé; avšak při některých konfirmačních řízeních (viz např. v kapitole VIII) byla logika leckdy porušena — původní znění „závadné“ listiny bylo vynecháno, ale znění inserované naopak ponecháno.
- ³² Přechodníková vazba, jíž citovaná pasáž začíná („*decernentes — futurum*“), však logicky patří k předcházejícímu (ponechanému) textu, jehož obsahem je všeobecná konfirmace.
- ³³ Jde o větu „*Quodsi in contrarium huiusmodi nostri indulti aliquid contingeret, illud exnunc prout extunc et extunc prout exnunc his literis nostris omnino cassamus, annullamus, irritamus, destruimus et penitus nullius roboris et firmitatis esse decernimus*“. Ponechání této věty po vyloučení předchozího ustanovení není sice — obecně vzato — zcela absurdní, protože se pak sankce v nové vytvořené souvislosti vztahuje na tu (ponechanou) část textu, která obsahuje všeobecnou konfirmaci; avšak všeobecné konfirmace nebývaly opatřovány sankcí tohoto typu a kromě toho je ze stylistického srovnání (srov. dispoziční sloveso „*indulgemus*“ ve vynechaném ustanovení a substantivum „*indulti*“ v sankci) zcela jasné, že v původním textu se sankce vztahovala pouze na ustanovení o nezczizování klášterních statků, a nikoliv také na všeobecnou konfirmaci. Že šlo při ponechání sankce vskutku o nedopatření, vyplývá ostatně i z toho, že v jiných případech (viz např. v kapitole V.) bývaly za Josefa II. označovány za závadné (protože za neslučitelné se svrchovaností zeměpanské moci) jakékoliv závazky starších panovníků omezující dispoziční volnost jich samých a zejména jejich nástupců, a to ovšem včetně sankcí směřujících proti jejich libovůli.
- ³⁴ Není jasné, zda se slovy „*per omnes villas censum annualem, qui collecta nuncupatur, eidem monasterio ... in usum fratrum perpetuo possidenda concessi*“ míní poddanský úrok, nebo berně. V druhém případě by ovšem ponechání tohoto ustanovení bylo opět v rozporu s právním řádem doby josefínské.
- ³⁵ Vyznačení převzatých částí viz ve Friedrichově otisku listiny markraběte Přemysla v CDB II č. 21.
- ³⁶ Co se týká úvodní přechodníkové vazby, platí totéž, co bylo řečeno v souvislosti s latinskou listinou Vladislava Jagellonského z r. 1510 v poznámce 32.
- ³⁷ „... *alle jene Privilegien, welche besondere Verleihungen enthalten und schon mehrmahlen höchsten Orts bestätigt worden sind, mit Ausschluß mehrerer andern, die nach der obrigkeitlichen Weisung itzt nicht mehr zur Bestätigung geeignet sind*...“ StAB, fond D 15, kartón 717). Poznámám, že „vrchnostenským pokynem“ se v dané souvislosti míní pokyn gubernia zprostředkovaný administrací státních statků.
- ³⁸ Plný text nóty mi není znám, protože se v pramenech, které nám byly k dispozici, nedochoval. O obsahu nóty se však mluví v jiné (dochované) nótě, kterou 18. srpna 1793 zaslala administrace státních statků krajskému úřadu v Olomouci (viz o tom dále v textu).
- ³⁹ O existenci tohoto příkazu, jehož plný text rovněž neznáme, víme jen díky tomu, že jeho obsah je stručně reprodukován v dochované zprávě vrchního úřadu hradišského panství pro administraci státních statků z 18. července 1793 (viz dále).
- ⁴⁰ Přílohy (tj. německé překlady čtyř listin) jsou sice ve spise označeny písmeny A, B, C, D, avšak v našem výkladu použijeme raději toho označení, které jsme dali listinám v seznamu podaném na začátku této kapitoly.

- ⁴¹ Pokud se týká druhé z nich (č. IV), požádal, aby byl v archívu vyhledán její originál („... und in Hinsicht der letzteren die Urschrift im Archiv aufgefunden werden wolle...“). Otázku, kde se tehdy právě nacházel archív hradiského kláštera, zda byl již uložen (celý, nebo jeho část) u brněnské státní administrace, je třeba přenechat našim archivářům. Obecně o osudech klášterního archívu viz J. Hrabětová, *Archív kláštera hradištského*, zejm. *Exkurs IV*.
- ⁴² V úvodu odstavců věnovaných charakteristice jednotlivých listin je vždy odkaz na stránku v „*Privilegienbuch*“, čímž je míněn sešit obsahující vidimovaný opis josefínské konfirmace. Tento vidimus (uložený dnes ve fondu D 15, kart. 717) byl totiž — spolu s německými překlady čtyř listin — ke zprávě vrchního úřadu pro administraci znovu přiložen.
- ⁴³ Text ani datum guberniálního dobrozdání nejsou v pramenech, které mi byly k dispozici, dochovány. (Pravděpodobně bylo dobrozdání velmi stručné a možná — jak je uvedeno v úvodu na str. 12 — tvořilo součást společného dobrozdání o několika konfirmačních žádostech.) Obsah (a datum) dvorského dekretu, jímž byla konfirmační akta vrácena guberniu k doplnění a který se v známých mi pramenech rovněž nedochoval, je možno zrekonstruovat pouze z textu guberniálního dekretu pro fiskální úřad ze 14. prosince 1793, o němž bude řeč níže.

